

238 בַּאֲרֵי הַגּוֹלָה

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן פט

שָׁכַר כְּתִפְלָה בְּזִמְנָה, שָׁכַר תְּפִלָּה מִיָּהָ אֵיקָא: הֵגֵה (ז) *וְאַחֲרֵי תַּעֲזוֹת אֲסוּר (ד) ?הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁחִירַת (כ"י ב"ש ה'הש"ב"א פ"ק תפלת השחר). וְעֵינִי לִקְמֵן רִישׁ סִימֵן קח: ב' "כִּינּוֹן שְׁהִינֵעַ (ח) זְמַן (ט) תְּפִלָּה אֲסוּר לְאָדָם (ט) לְהִקְדִּים (י) לְפֶתַח חֲבֵרוֹ לְתֵן לוֹ (י) שְׁלוֹם. מִשּׁוּם (יא) יִדְּשָׁמוּ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא שְׁלוֹם, אָכֵל מִתֵּר לִימֵר לוֹ 'צִצְרָא דְמָרִי טב'. *וְאַפְלוּ זֶה אֵינוֹ מִתֵּר אֲלָא (יב) בְּשִׁחְצוֹן לְלֶכֶת לְרֹאוֹת אֵיזָה (י) עֶסֶק, אָכֵל אִם אֵינוֹ חוֹלֵף אֲלָא לְהִקְבִּיל פָּנָיו קֶדֶם תְּפִלָּה, אִפְלוּ זֶה הִלְשׁוֹן אֲסוּר, וְכֵן אֲסוּר לְכַרַּע לוֹ בְּשִׁמְשֻׁכִּים לְפִתְחוֹ. (יג) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכִרְיָעָה אֲסוּרָה אִפְלוּ בְּלֹא מִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ. וְאִם הִתְחִיל לְכַרַּע הַבְּרִכּוֹת, (אסוּרָה) (יד) אֵין (ט) לְחַשׁ כָּל-כֶּף. וְאִם אֵינוֹ מִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ אֲלָא שְׁפָנַע בּוֹ בְּדִרְךָ, מִתֵּר לְתֵן לוֹ שְׁלוֹם. "וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִפְלוּ (טו) בְּמוֹצֵא חֲבֵרוֹ בְּשׁוּק לֹא יֵאמַר לוֹ אֲלָא 'צִצְרָא דְמָרִי (ט) טב', (טו) כְּדִי שִׁיתֵּן לֵב שֶׁהוּא אֲסוּר לְהִתְעַכֵּב בְּבָרִים אַחֲרִים כָּל עַד שִׁיתְפַּלֵּל: ג' אֲסוּר לוֹ (יז) לְהִתְעַסֵּק (יז) בְּעֲרֻכֵּי אוֹ (יט) לִילֵף לְדִרְךָ (כ) עַד שִׁיתְפַּלֵּל תְּפִלַּת (י) [ו] שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר (וְיֵשׁ מְקַלֵּין לְאַחַר שְׁאֲמְרוּ מִקְצַת בְּרִכּוֹת קֶדֶם שְׁאֲמְרוּ בְּרוּךְ שְׁאֲמַר,

ה'שס"ד יד ו' רפנ' יונה
שם ורפנ' ירתם בשם
גאון ז' ארחות-חיים
ח' תראב"ד ותרש"ב"א
ט' ברנמות יד

פאר הייט

צדצריך לגמור התפלה קדם שליש היום: (7) להתפלל. ונביא חולק ע"ז ומסביר להתפלל אחר תפלות עד שגיע זמן מנחה גדולה ע"ש וכן פסק השו"י למעשה, רק שמזמן מנחה גדולה שהוא ו' שעות ומחצה יתפלל מנחה תחלה ואח"כ ו' שלים של יתפלל מנחה שנים. ונבס' אליהו רבה הררע קדעת הב"ח וט"ו. מיהו אם עבר ממיד משתרים שצריך שישמנהו, ויתנים ממקרב שיקדמו ממשתים ויחצו ימים ויברכו ויבט שבותי יעקב ח"ו סימן כב פל"ז פ"ל זה הוא מפתח כסיתא אצל מדינא אין וזהו אצל מדינא אסור, (ח) חלש. פ"ד מר קר לבי שאין משיט למתח, וט"ו ופר"ח: (ט) טב. ולא יתן לו שלום אע"פ שגדל לתן לו שלום, מ"א: (י) י"ח.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ק"ש ותפלה בטר תתחיל היום ותחלת הוללה למש' אוליג, ע"ש: [י' י"ח. עבד'ט. וצ'ן אקסן
ס', גרא בשם סדר'היום לנען צרכי שבת שאם לא יצטא אח"כ לזנות יקנה תחלה ואח"כ
יתחלה, ואם העבור מתחילם לא יפלו מהם, ואין למחיר להחמיר יותר מהם, כי כל מה
שחירי ע"ש ונ"כ השכנה"ג ופר"ח, וז"ל כחב צדקת נמן מנהה מתחיל אחר חצות, א
ניל לפסח כשיע' (ה) תפלה. הנו מעצמ'השטור: ש' שלום. וי' שיש לו אברים
הנברכות (א) ופ'ה ש' א' ששמו עולה לכול לעשות צרכי, הל'הים חי' סימן ר' עבד'ט
קדאי ע"ש: עסק, ואבא נה הולך לפתח חביו לומר צדקא קדמא טב, ואכל לזמן לו
אכל במשבים לפתח, בין כלר' או ימנית שלום אפלו תחיל הנברכות אסור, ל"ח ב"ח

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

אף-על-פי-כן נצא ידי חובת תפלה אף שכינתה שלא בזמנה. והוא הדין שלכתחלה אם לא התפלל מקום, (יג) צריך להתפלל אחר ארבע שעות עד תצות, רק שאין לו שקר כתפלה בזמנה. וטוב שיחפול אז בתורת נדבה, כי (יג) יש פוסקים שסוברים דבהידי עד ארבע שעות טוב לא מצי להתפלל כלל, על-יכן יחפול ויתנה שאם מצד הדין הוא פטור הוא בתורת נדבה⁽¹⁾ [פמ"ג]: (ד) ואחר תצות.

בְּאוֹר הַלֵּכָה

אין להתפלל שמונה עשרה קום הגז: * ואחר חצות יבוא: וצין במשנה בירור
לענין החצי שעה שאחר חצות. ואחר חצי שעה זו, לכל עלמא שוב לא יתפלל
תפלת שחרית. אפלו אם מה שלא התפלל עד עתה היה באנס. וכל שכן במדי:
והתפלל, בברכותיו לבשה לכמה פוסקים, אלא יתפלל מתחלה מנהג ואחר כך
שמונה עשרה משכיל שחרית להשקרה: ובשולחן התפלה מה מתחיל באנס
ולא במדי. וידלקמן ביסמין קט. ועתה פנה עין לזה מה בסעיף ז: * ואפלו

משמע מלשון הר"ב דאפלו חכך אחר חצות אסור להתפלל שחרית, ואדלעיל קאי בין עבר במזיד או טעה בשוגג. ויש מקלוי בהנחצי שעה שאחר חצות. ולדינא משמע מפריי-מגדים ודרך-החסידים שאין לזה מפסק הר"ב, וכן משמע מבאר הגר"א. דבאמת כבר הגיע זמן מנחה שמתחלת מתחלת שבע, אלא משמע שאין אנו בקיאים ושמא יבוא לטעות ועל-כן אסרו חז"ל; על-כן כששגג או נאנס ולא התפלל קדם חצות, ימתין אחר חצות חצי שעה (דהיגו כדי שיעזיב זמן תפלת מנחה) ותפלל מנחה, ואחר-כך שחרית בחזרת השלמה, ולא להפך, וגם דוקא בשגג או נאנס אבל במזיד אין לו תקנה, כמו שיתבאר כל זה בסימן קח. אמנם בדיעבד אם התפלל שחרית בחצי שעה (זו¹²¹) שאחר חצות (בזא¹²²) ואין צריך להתפלל שנית (דה"ח ע"ש עודו). ועין בחדושי רבי עקיבא איגר מה שכתב בשם העל"ח בענין זה¹²³: **ב (ח) זמן תפילה**. היגו (יד) מעמוד-השחרית¹²⁴, ועין בבאר הלכה בסעיף א: **(ט) להקדים וכו'**. (טו) והוא הדין אם הולך בבית-הסנסת מקום הקבוע לו למקום חבירו לתן לו שלום: **(י) לפתח חבירו**¹²⁵, והוא הדין אם היה אביו או רבו, ואם יש לחש לאיבת גברא אלקא, אם יכול לתן ידו בלא אמירת שלום, שפיר דמי [פמ"ג], וכשפגעו בדרך, יש להקל בגברא אלקא גם באמירת שלום, דכלאו הכי מדינא מטר ויבדלקמן, פן נראה לי: **(יא) דשמו וכו'**, ואין ראוי להזכיר שמו על האדם ולכבדו קדם שמכבדו להקדוש-ברוך-הוא, ובלשון לע"ז יש לעין, ומסתברא דאם אומר "הרחום ורחמך" או "החנן ותנןך" וכדומה שרי¹²⁷, דמברכו בשמו של הקדוש-ברוך-הוא [פמ"ג ע"ש עוד]: **(יב) פשהצריך**, רוצה לומר, שהצריך ללכת דרך חצרו של חבירו בראית איהו עסק (כו) ואצב זה הולך לפתחו לומר לו "צברא דמיר טב"¹²⁸, אבל לתן לו שלום אף בכהאי גוונא אסור, ועין בבאר הלכה. ודע דמה שכתב השלחן-ערוך "לראות איהו עסק", (יח) דוקא לראות, אבל להתעסק משם אסור קדם התפלה, ויבדלקמן בסעיף ג: **(יג) ויש אזמרים וכו'**, וכן יש להורות [ב"ח ועיתן]: **(יד) אין לחש**, פרוש, דאז מטר לכרע כשאין משפיע לפתחו, (יח) אבל במשפיע לפתחו, בין לכרע או תניח שלום, אפלו התחיל בפרכות אסור¹²⁹: **(טו) במוצא וכו'**, (יט) ולא יתן לו שלום אף-על-פי שרגיל לתן לו שלום: **(טז) כדי שיתן**, רוצה לומר, דאף דמדינא מותר¹³⁰, מפל מקום (כ) נהגו קדמונינו להתמיר בזה מזה השעם¹³¹, ואם התחיל בפרכות (כא) אין לחש בל-קמ וימתן לתן שלום, וכל זה לפתח לומר לחבירו שלום, (כג) אבל כשחברו שואל בשלמו מטר להשיב בכל ענין, (כג) וכל-שכן דמי שכבר התפלל מטר להשפיע לפתחו של חבירו שלא התפלל לתן לו שלום, אף-על-פי שיעטרף להשיבו: **ג (ז) להתעסק וכו'**, וקדם אור הבקר שרי לעשות מלאכה¹³² [של"ה וח"ש], וכתב האליה רבה, דמפל מקום אין לעשות שום ענין עד שיכרך סדר הברכות, ופשוט דבגנתו בחצי שעה שסמך לאור הבקר¹³³: **(יח) בערביו**¹³⁴, ומי שיש לו עבדים עבדים או משרתים שצריך שישמשוהו, וזהוים מבערב שבקמם ממשותם ורצו זיהם ויברכו הברכות ויקראו פרשה (אחת) [וראשונה] של שמע, ואחר-כך יכול לעשות ערביו, (נד) וכל זה הוא מפרט חסידות, אבל מדינא אין קפידא: **(נט) לילך לדרך**, ואפלו (נח) קדם מנחה ומצריב אם הגיע זמנם, יינם כמו קדם שחרית¹³⁵: **(כ) עד שיתפלל**, ואפלו (כו) אם במקום שיבוא יהיה יכול גם-כן להתפלל עם החבור בזמנו, אף-על-פי-כן אסור.

שער הציון

(יב) פריי-מגדים: (יא) ראב"ן ופרי חדש וכן מצד הגר"א באורו ע"ש: (יז) מגן-אברהם ודרד"ה חיים ושא"ל, דלא כפ"ט דספר מנחם חסמה: (יט) פרי-מגדים ודרד"ה חיים וכן מצד בעל-תמידי: (יט) מגן-אברהם ודרד"ה חיים: (יז) פריי-מגדים ודרד"ה חיים: (יז) לתת-מאורות ומגן-אברהם ומג"א ושא"ל: (טז) מגן-אברהם: (כ) דרד"ה חיים: (כא) פריי-מגדים ודרד"ה חיים: (כב) דרד"ה חיים: (כג) מלעיל בסימן טו במשנה ברורה סעיף קטן ד: (כד) שבות-יעקב ומגן-אברהם, דלא כהלכות קטנות: (כה) כסף-משנה בשם הר"מ ופריי-מגדים: (כו) דרד"ה חיים:

הלכות תפלה סימן פט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

שם מצד הדין הוא פטור הוא בתורת נדבה⁽¹¹⁾.

(11) וגם מי שעומד זמן מועט לפני סוף 'ארבע שעות' וידע שיעבור הזמן באמצע התפילה, יכול להתנות שתהיה לנדבה, ובשבת ויום טוב, כיון שאין מתפללים בו בנדבה ואין מתנים על כך [בדלקמן סי' קו ס"ק ה], דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ל הע' לה) שיתפלל בלי להתנות.

[משנ"ב ס"ק ז]

ב"ח ש"ע ז"ל⁽¹²⁾ ש"אחר חצות יצא⁽¹³⁾ וכו', ב"שם העל"ח בענין זה⁽¹⁴⁾. (12) ולענין מי שהתפלל בחצי שעה זו תפילת מנחה, כתב לקמן (סי' רלג ס"ק ב) שיש אומרים שאפילו בדעיכה לא יצא ידי חובה, ויש אומרים שבדעיכה לא יתפלל שנית, ובשעה"צ שם (ס"ק ו) כתב שצ"ע למעשה, והשוה הלכות (שם ס"א) כתב שלא יחזור להתפלל, וראה עוד מה שכתבנו בסי' רלג שם.

(13) וכיון שנחלקו הפוסקים לגבי המתפלל בזמן זה אם יתפלל שנית, כתב הדרך החיים (זמן תפילה ס"ג, שהוא מקור דברי המשנ"ב) שבדעיכה יצא, וביאר השי"ת הלכה (אות ו) שהדרך החיים סובר שבדעיכה אפשר לסמוך על הב"ח, הפרישה (אות ט) והט"ז (ס"ק א) שסוברים שאפשר להתפלל בחצי שעה זו.

(14) שכתב העל"ח (ברכות כו, א ד"ה כולי יומא) שיתפלל בחצי שעה שלאחר חצות על תנאי שאם הוא זמן מנחה, תהיה התפילה למנחה, ואם לא תהיה לשחרית, ולאחר חצי שעה זו יתפלל שנית ויתנה שאם התפילה הראשונה היתה למנחה תהיה זו תשלומין לשחרית, ואם התפילה הראשונה היתה לשחרית תהיה זו למנחה, ובעין זה כתב הבי"ח לקמן (סי' רלג ס"א ד"ה דהיינו).

[משנ"ב ס"ק ח]

הנינו מצמוד השחר⁽¹⁵⁾.

(15) ודוקא קודם תפילת שחרית אסור להקדים לשאול בשלום חבירו, אך קודם מנחה וערבית, כתב האורח נאמן (ס"ק ז) בשם השיטה מקובצת (ברכות יד, א) שמוותר.

[משנ"ב ס"ק י]

לפתח תפלתו⁽¹⁶⁾.

(16) ולומר שלום בטלפון, בספר אהלך באמיתך (להגר"ב שטרן פ"ח סלי"ב) כתב שאין דינו כמשכים לפתח חבירו, ולכן היקל לטלפן קודם התפילה לחבירו או לקרובו שיוצא לדרך, באופן שאם ימתין עד אחרי שיתפלל כבר יצא חבירו לדרך, וגם יברכו 'לך שלום', שאינו שמו של הקב"ה. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נח) שגם דרך הטלפון אסור, שגם זה נחשב כמשכים לפתחו.

[משנ"ב ס"ק יא]

דאם אומר 'הרחמים ירחמך' או 'הרחמן ירחמך' וכו'⁽¹⁷⁾.

(17) ולומר 'מזל טוב', כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' טו אות א) שאין דינו באמירת שלום ומוותר, ובפרט אם יש בזה משום דרכי שלום.

[משנ"ב ס"ק יב]

ואנכי זה הולך לפתחו לומר לו 'צפרא דמרי טב'⁽¹⁸⁾.

(18) ולכן ההולכים ללוות את החתן לבית הכנסת בשבת קודש בבוקר, כתב בספר חסד לאלפים (ס"ג) שיתכן שאסור להם לומר אפילו 'צפרא דמרי טב'.

[משנ"ב ס"ק יד]

אפילו התחיל בברכות אסור⁽¹⁹⁾.

(19) והיינו עד לאחר תפילת שמונה עשרה, ובעין מה שכתב השו"ע להלן (ס"א).

[משנ"ב ס"ק טז]

רד"ה לומר, דאף דמדינא קותר⁽²⁰⁾ וכו', להחמיר בזה מזה הטעם⁽²¹⁾. (20) שבשאומו בלשון שאינו מורגל לדבר בו, יתן על ליבו שלא להתעכב, ואם רגיל לומר 'גוט מארגען' [בוקר טוב - בלשון אשכנז], כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' פא-פב) שיאמר 'בוקר טוב', וכן להפך.

(21) וכן לענין המצוה לרוץ לבית הכנסת, כתב לקמן (סי' צ ס"ק מ) שכל שכן שיש להזהר שלא לעמוד באמצע הדרך לשוחח עם חבירו בנוגע להפצי עצמו, כי על ידי זה מצוי שבא אחרי 'ברכו' וקדושה.

[משנ"ב ס"ק יז]

וקדם או דבקר שני לעשות מלאכה⁽²²⁾ וכו', ב"ח ש"ע ששמוך לאור הבקר⁽²³⁾.

(22) וכשמתחיל קודם עלות השחר, מבואר לעיל (סי' ע ס"ק כג-כה) שיוכל להמשיך עד הזמן שמשער שיספיק לקרוא קריאת שמע ולהתפלל בזמן, אך אם התחיל אחרי עלות השחר, יפסיק מיד ויקרא קריאת שמע, ובשיגמור מלאכתו יתפלל וגם יחזור לקרוא קריאת שמע, כדי לקרוא בברכותיה.

(23) כאן משמע שנקט לאסור גם בחצי השעה הסמוכה לאור הבוקר, אלא אם כן יאמר תחילה את הברכות. אמנם בב"ח לעיל (סי' ע ס"ה ד"ה היה) נשאר בצ"ע אם לאסור מלאכה בחצי השעה שקודם עלות השחר, ולהלן (ס"ק לו) הביא את הדעות החלוקות בזה, אבל רק על מלאכות שדרך בני אדם להשכים לצורכן קודם עלות השחר, וסיים שעל כל פנים 'טוב' שיאמר תחילה את הברכות.

[משנ"ב ס"ק יח]

בבקריו⁽²⁴⁾.

(24) ולהזמין בעל מלאכה או נהג מונית שידוע שאינו מתפלל, כתב הגר"ש אויערבך (ש"ש"כ ח"ג פס"ז הע' מו) שיתכן שמוותר, שכיון שממילא אינם עומדים להתפלל אין בזה משום 'לפני עיור'.

ומלאכות קלות כהכנסת כביסה ממונית למכונה, או להוריד פח אשפה בדרכו לתפילה, דעת הגר"ש אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ז הע' לו) שמוותר.

וקניית מצרכי מזון לצורך קטנים היוצאים ללימודם, הורו הגר"ש אויערבך והגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה שם ס"ח) שמוותר.

[משנ"ב ס"ק יט]

אם הגיע זמנם, ד"ש כמו ק"ש שנתית⁽²⁵⁾.

(25) ובטעם האיסור לצאת לדרך קודם מנחה ומעריב, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' יח) שהוא לא משום שאסור לעשות צרכיו קודם התפילה, אלא משום שעל ידי כך לא יתפלל בשוב הדעת או לא יתפלל כלל, ולפי זה אם הוא דרך קצרה או שידוע שיוכל אחר כך להתפלל בשוב הדעת, מותר. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (שיח הלכה אות יז) שגם קודם מנחה ומעריב טעם האיסור הוא משום עשיית צרכיו, אך דוקא כשרוצה עתה להתפלל, אבל אם רוצה להתפלל אחר כך וכגון מנחה קטנה, נחשב כלא הגיע זמנו, ומותר ללכת לדרכו ולהתעסק בצרכיו.

הלכות תפלה סימן פט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כ]

דחליה בדרך הרי קעוסק בצרכיו⁽²⁶⁾ וכו', ויתפלל בדרך⁽²⁷⁾.

(26) ולצורך מצוה, כתב להלן (ס"ק לו) שחפצי שמים מותר לעשותם קודם התפילה.

ולנסוע למקום מיוחד כדי להתפלל שם, כגון לכותל המערבי, כתבו הגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה קו בסוף הספר) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה ו) שמוותר.

(27) וכן כשיש שעה מסוימת שהאוטובוס או הרכבת נוסעים ובמקומו אין מגין עד אותו זמן, כתב הלקט הקמח (החדש, ס"ק לו) שהוא כשעת הדחק ומותר לו לצאת לדרכו.

ואדם החושש שאם ימתין עד לאחר התפילה יהיו עיניו בדרכו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' יט) שיכול לצאת לדרכו קודם התפילה, ויאמר תחילה ברכות השחר, וכשיגיע למחוז חפצו יתפלל במנין.

[משנ"ב ס"ק כא]

ואפלו טעיה בלמא אסור⁽²⁸⁾.

(28) ומי שהותר לו לאכול, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שש"כ פנ"ב הע' לט) אם ראוי להדר לאכול מאכל שיספיק לו גם אם יאכל ממנו רק פחות מכזית, וכן כשאוכל כזית, האם ראוי לאכול ביותר משיעור כדי אכילת פרס.

[משנ"ב ס"ק כב]

אין שום צד להקל בזה קדם התפלה⁽²⁹⁾.

(29) ובזמנינו שכל העולם שותים עם סוכר וכמעט שאי אפשר בלי זה, הורו הגר"י קניבסקי והגרש"ז אויערבך (ארחות רבנו ח"א עמ' נז) שמוותר, והדעת תורה (ס"ג) הוסיף, שמשעם זה מותר גם כפה עם חלב, והערוך השלחן (סכ"ג) כתב שהעולם נוהגים היתר בחלב מפני שבא רק להטעים את המים, וכן הורו הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב ס"ב) והגר"ש אלישיב (הערות על מסכת ברכות י, ב).

ומשקאות קלים ומוגזים, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נו) שמוותר, אך משקאות חשובים כבין ובירה, אסור.

[משנ"ב שם]

ומכל מקום טוב שיאמר מתחלה על-כל-פנים פקשת "שמע ישראל"⁽³⁰⁾.

(30) ומשמע שאין זה חיוב וגם די בקריאת הפרשה הראשונה, וכן מפורש בספרו מחנה ישראל (פ"ב ה"ב) שכתב שיקרא על כל פנים פרשה ראשונה (ויש לעיין בדבריו בביה"ל ד"ה ולא) אם בוזתו רק לפרשה הראשונה. אמנם, בספרו נדחי ישראל (פ"ח ה"א) כתב: "אבל אם לא קרא קריאת שמע והניח תפילין, אפילו אם חלש לבו אסור, כיון שיש עליו חיוב דאורייתא", וביאר הגרש"ז אויערבך

(שיח הלכה אות ב) שצריך לומר ששם מדובר באכילה ממש, וכאן במשנ"ב מדובר רק בטעימה, שעל זה כתב רק ש"טוב" שיקרא קריאת שמע כדי שיקבל עול מלכות שמים.

והוסיף בשיח הלכה (שם), שלפי דברי הגרש"ז אויערבך כיון שאינו חייב בקריאת שמע אלא רק טוב שיקרא, יש לכוון שלא לצאת ידי חובה בקריאת שמע זו, כדי שיוכל אחר כך לקרוא בברכותיה [וראה מה שכתבנו לעיל סי' מו ס"ק לא]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נח) שבקריאת שמע זו יוצא ידי חובה וצריך לכוון בה, ולא מספיק שיקבל עליו עול מלכות שמים.

[משנ"ב ס"ק כג]

כיון שלא התפלל לא הגיע עדיין זמן קדוש⁽³¹⁾.

(31) וכל זה הוא לאדם בריא שדי לו בשתיה, אמנם חולה שלצורך רפואתו הותר לו לאכול קודם התפילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' רפט ס"א ד"ה חובת) שצריך לקדש קודם לכן, וראה מה שכתבנו שם.

ולענין אשה האוכלת קודם התפילה, האם צריכה לקדש תחילה, ראה מה שכתבנו לקמן שם ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק כד]

אף-על-פי שאינו חולה נמור שרי⁽³²⁾, וכל-שכן שמתר לשותות קדם התפלה תרקות ושיקויים לרפואה⁽³³⁾.

(32) וקטנים אפילו שהגיעו לחינוך, כתב לקמן (סי' קו ס"ק ה) שמוותר לתת להם לאכול קודם התפילה ואסור לענותם, וראה מה שכתבנו לקמן סי' רסט ס"ק א.

(33) וכן לאכול ויטמינים כדי לחזק את הגוף, כתב הערוך השלחן (סכ"ד) שמוותר.

ולעסוק בפעילות גופנית לחלץ עצמותיו כדי לחזק את גופו, הורה הגר"ח שיינברג (תפילה כהלכתה פ"ו סכ"ג) שאם אי אפשר לעשותה לאחר התפילה מותר גם לפני התפילה, והוסיף (שם עמ' תקמ) שאין צריך לקרוא קריאת שמע תחילה, שכן אכילה אף שהיא לרפואה היא מעשה של גאווה, אבל חילוף עצמות לרפואה אין ניכר בו כל כך גאווה.

וללעוס דבר מתוק שאינו בולעו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' צ ס"ק מה) שמוותר ללעוס לאקעריץ [צמח הממתיק] כדי שלא יצטרך לרוק בבית הכנסת, שאין בזה גאווה, וגם שאינו בולעו.

[משנ"ב ס"ק כז]

דכתוף תחצי שעה אסור להתחיל לאכל⁽³⁴⁾.

(34) ולאכול בתענית ציבור קודם עלות השחר, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסד ס"א) שמוותר עד עלות השחר, וכתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה פו) שגם שם מותר להתחיל רק עד חצי שעה קודם עלות השחר, שתמיד מותר להתחיל לאכול סעודה רק עד חצי שעה לפני עלות השחר.

יום ג' ל' שבט תשע"ז

קב באר הגולה

ל' שם י"ב טור בשם
אבי הצור ושאר
פוסקים ל' הרמב"ם
פרק ה' מהלכות
תפלה בו רמב"ם שם
לגרסת הבית יוסף

הלכות תפלה סימן פט

וטוב להקמיר בזה (תומת'הרשן סי' י"ח), (כא) *וילא לאכל לא לשותות, אבל (כב) כמים (יא) [יל] מתר
לשותות קדם תפלה, בין בחול ובין (יג) (כג) בשבת ויום-טוב, *וכן אכלים ומשקין לרפואה (יד) (כד) מתר:
ד *להצמא (כה) והרעב הרי הם בכלל החולים; אם נש בו וכלת לבנו דעתו ותפלה, ואם לאו,
אם רצה אל ותפלה עד שיאכל (יד) (כו) וישתה: ה' *ואם (כו) התחיל לאכל קדם עלות השחר

שערי תשובה

שהצבור עושים הקפ"ה חפץ בו בו ע"ש בסו"ה י"ח, ועין בפרי"ח גאון דמית' רא"ה מהא
דאמרין ביו"ט מאמרין לבוא בו, וגם מדאמרין אסור לעשות חפצו, משמע חפצי שמים
מתר: (יא) [יל] מתר, עכ"ה. וכתב בשו"ת חפצי יחודה דמשקח'שכר שקורין ביצ"ר ודאי
אסור ע"ש ועין אצל'אברהם בשם שב"עקב שכתב דמי שעושה לרפואה מתר ע"ש,
וכה"ג כתב בבב"א דמ"ש על מהר"ח שכתב אוכל באשכחתי מתי פוגעת י"ל שכתב חולה
בו ע"ש וכתב"ב בשם שו"ת בית יחודה שכתב לשותות ביום וין ושמך מערבין לרפואה
וג"כ באגרת הרמ"ד שמתר לשותות קדם התפלה בנקות ושקוים לרפואה ע"ש:

באר היטב
ואם אין השניא ממחנה לו מתר לילך לדרך, מ"א ע"ש ועין ט"ו: (יא) מתר.
דלא שיק' בהו גאון, ועם צוקע"ר אסור, ובמקום צוקע"ר רפואה מתר לשותות מים
וצוקע"ר קדם שיתפלה, הרב"ז ח"א סי' רלה, ודאי נקן וחלש שאינו יכול
לעמוד על נפשו עד עת ציצית הצבור מבכה"ג, בפרט בשבתות וי"ט שלפנימים
מתעקבים עד חצות, יותר טוב להתיר לו להתפלל בביתו בנחת ויקדש ויאכל
מירי בצפרא ואח"כ ילך לבכה"ג ויכנס לבו עם הצבור בתפלה שחרית ותפלה
אח"כ עמקם מוספין של יום, ולא שישתה הקאנו"ע או הגיקולאט"י בלא קבלת
על מלכות שמים תחלה, כי ודאי ע"ז נאמר ואחי השלכת אחרי גוף, לקט'הקמח.
קאנו"ע, אבל קאנו"ע עם צוקע"ר או כל מיני תרומות קדי שלא לשותות הקאנו"ע אלא ריקנא, אסור, ע"ש. ומהר"ח ז"ל כתב דאפילו קם בחצות הלילה אסור למטעם
מירי עד אחר התפלה כמ"ש בזה. ושמעתי שאחד מן הגדולים המיר שותת הקאנו"ע, ודוקא מירי דמקנה בם אסור, יד'אח"כ: (יג) בשבת. ואחר תפלת מוסף אסור
ביון שהגיע זמן קדוש, רש"י: (יג) מתר. אפילו דבר דשיח' בו גאון, ביון שאינו עושה משום גאון אלא לרפואה אע"פ שאינו חולה שרי, מ"א: (יד) וישתה. הא
דאמר אם רצה משמע שאינו מחב, הטעם משום דעליו בזמן הזה בלא"ה אין מכונים כ"כ, ומכל מקום אם רצה לאכל ולשותות קדם כדי שישכנ' מתר, עמ"א:

באר היטב

משנה ברורה

זה אינו מתר אלא כשהצורך וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו: רוצה
לומר שהצורך ללכת וכו' אבל לתן לו שלום אף בכה"א גאון אסור. ומשמע
דבואר בזה, כיון ששל'כל-פנים הוא משקים לפתחו לזה, אבל אם הוא משקים
לפתח חביו לראות שם איזה עסק ואגב זה נותן לו גס"כ שלום, מתר, כן כתב
הפרי"מקדים, אבל מדברי הפ"ח והגר"א משמע דאסור אף בכה"א גאון:
* ולא לאכל. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו: וגם הסמיכו דבריהם וכו'.
ונפקאמנה בזה הטעם השני לאסור אפילו אחר שקבל עליו מלכות שמים
בקריאת שמע, כל זמן שלא התפלל תפלה י"ח, על-כן נראה לי דאפילו מי
ששכח לאכל לרפואה קדם התפלה יקרא על-כל-פנים קריאת שמע קדם:
* וכן אכלין ומשקין לרפואה. עין בפרי"ח ופרי"מקדים, דאפילו אם יכול
לאכלם לאחר התפלה גס"כ מתר ביון שהוא מכון לרפואה. כתב התי"אד"ס:
נראה לי דאפשר, הצריך לאכל מפני חלשת הלב מתר. כתבו האחרונים, דאיש
חלש שאינו יכול להעמיד על נפשו עד עת שמוקמים הצבור תפלתם בבית-
הכנסת, טוב יותר להתיר לו שיתפלל לעצמו בביתו בבקר ויאכל מעט, ואחר-
כך ילך לבית-הכנסת לשמע קדוש ויכרכו ושאר דברי גדושה, משיאכל קדם
התפלה וילך לבית-הכנסת להתפלל עם הצבור (בה"ט בשם לקט'הקמח, והוא
פשוט מברכות כ"ז ע"ב בגמ' חלש ליבאי וכו', ע"ש): * הצמא והרעב.

צוקע"ר אין לך גאון גדולה מזו קדם התפלה, רק אם נותן הצוקע"ר בחוף השי"א למתקן, וזהו אסור קדם התפלה, אבל אם לוקח מעט
צוקע"ר בפיו בעת השתיה ובלתי זה אין יכול לשותות השי"א, אין זה בכלל גאון. היוצא מדברינו, דבנתינת הצוקע"ר בחוף השי"א, או
לאכל מעט מיני תרומות בעת השתיה כדי שלא לשותות השי"א והקאפ"ע אלא ריקנא, אין שום צד להקל בזה קדם התפלה²⁹, אם לא מי
שיש לו חלישת הלב והוא צריך זה לרפואה; ומכל מקום טוב שיאמר מתחלה על-כל-פנים ברשת "שמע ישאל"³⁰, כתב בספר פתח-
תשובה החדש, דיש למנוע מלשותות השי"א בבקר קדם התפלה באסיפת חברים, עין שם טעמו; ומלבד זה רגיל להסתעף מזה אסור
אחר, דהלא כתב הרשב"א והרמב"ם בבית יוסף, דלכך אסור לו לאדם לעסוק בחפציו קדם שיתפלה, כדי שלא יפנה לבו לשום דבר עד
שיתפלה, וכן כתב בשלחן-ערוך סוף סעיף ב, שהוא אסור להתעקב בדברים אחרים כלל עד שיתפלה, והרגילין באסיפת חברים בעת
שתית השי"א רגיל לפעמים על-ידי רבוי השתיה לעבר על-ידי זה גם זמן קריאת שמע ותפלה: (כג) בשבת. כלומר, דלא תימא
דבשבת אסור בלאו הכי משום דאסור לשמע קדם קדוש, קא משמע לך דאינו אסור רק דוקא בשהגיע זמן קדוש, והכא כיון שלא התפלל
לא הגיע צדו זמן קדוש³¹, ואחר תפלת מוסף אסור משום קדוש; וקדם מוסף, עין סימן רפו סעיף ג: (כד) מתר. אפילו אכלין ומשקין
טובים (ל) דשיח' בהו גאון, כיון שאינו עושה משום גאון אלא לרפואה, אף-על-פי שאינו חולה גמור שרי³², וכל-שכן שמתר לשותות קדם
התפלה הרקיות ושקוים לרפואה³³: ד (כה) והרעב. הרבה [לבוש]: (כו) וישתה. משמע שאינו מחב, מדקאמר אם רוצה, והטעם:
משום דעכשו בזמן הזה בלאו הכי אין מכונים כל-כך. ומכל מקום אם רוצה לאכל ולשותות קדם כדי שישכנ', מתר, ועין באל"ה רבה:
ה (כז) התחיל לאכל. אפילו (ל) היה בהתר, דהינו שהיה יותר מחצי שעה עד עלות השחר, דבתוך התצי שעה (ל) אסור להתחיל
לאכל³⁴, וכן מו' שכתב הרמ"א בסימן תרנב לגבי ליל, והוא הדין לגבי קריאת שמע דאורייתא. ודוקא אם הוא אוכל יותר מפריצה, דהני

שער הציון

(כ) בית יוסף, וכן משמע מן'גאון אברהם לפי מה שפאר הפרי"מקדים וכן כתב בספר מאמר-מרדכי, ודלא פט"ו: (כז) רמב"ם: (כז) שערי-תשובה:
(ל) מן'גאון אברהם: (ל) וכן מוכח מ"ש לקמן בסימן תרנב ומפרי"מקדים בסימן זה, ובלאו הכי פשוט: (ל) דנדרסחים ותושי' ר' עקיבא אומר:

תראום: 1 ספר, 2 בירה, 3 תה, 4 קפה.

הלכות תפלה סימן פט

באר הגולה 240

(כח) *צריך להפסיק, (כט) *ויש אומרים שאינו צריך (טו) להפסיק: ו' אפילו (ל) ללמוד אסור (לא) משיגיע זמן תפלה, והינו מי שרגיל להתפלל (לב) בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבית הכנסת, דאיכא למחש דלמא (לג) מטריר בגרסה (לד) ויגבר זמן קריאת שמע ותפלה, אכל מי שרגיל לילך לבית הכנסת, מטר. ואם הוא (לה) מלמד (י) לאחרים, אפילו אם אינו רגיל לילך לבית הכנסת מטר, "בין שהשעה עוברת, דנכות תרבים דבר גדול הוא, ואם לא ילמדו עכשו ותבטלו ולא יוכלו ללמוד (ועין לקמן סימן ק"ו): ז' מטר (לו) להסתפר ולקנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזרו אלא סמוך למנחה (לז) שהוא דבר המצוי: ח' *בשעת

ה' ראש בשם רבנו יונה ושאר פוסקים ס' ברכות ה' לרש"י וקרא"ש ע' רבנו יונה שם פ' רמב"ם קפ"ק ומהלכות תפלה צ' ברכות ל' ובאבות דרשבא

באר היטב

ומהרש"א ע"ש, רע"ת לא דק ע"ש: (יז) לאחרים. כ"כ הר"י. ומיהו מתוספות משמע דלא ס"ל האי סברא לחלק בכה, דא"כ לא הוי ראייה מההיא דרב דמשי ידה ומתני לן פרקן וכו', דלמא שאני התם שלמד לאחרים וק"ל. והירוקת כתב ת"ח שבטל תפלה בשביל למדו, אפילו למד כל היום ולאחרים מצלה

(טו) להפסיק, ואם ברח ברכת המזון ועוסק בשתיה, לכ"ע צריך להפסיק, מ"א. ועין ב"ק י"א דבכתבי בשם מהר"ו ש'אפילו קם בחצות הלילה אסור לטעם עי' אחר התפלה, ובבאר היטב אשר לפני כתב לחלק בין אכילה לשתיה, דבאכילה אסור ובשתיה מטר: (טז) תפלה. עין ב"ח, וכ"ה במהרש"ל

באר הגולה

אף דמים מטר בלאו הכי לשותה, נפקא מנה למי שאינו יכול לשותה אלא ריקנא ומקנה לאלל מעט קדם אינה דבר (פרמ"א): * צריך להפסיק, הנו בשעולה עמוד השדרה, כן כתב הרא"ש. ועין לקמן בסימן רלה דאם התחיל לאלל בתוך התעורר שעה שקדם צאת הכוכבים, משמע שם מהפרייגים דצריך לפסק חק"מ³⁸, ואס"פ לכוונה הוא הדין הלא; ואפילו אם תמצי לומר דמשום אכילה קדם התפלה אין לעשותו כדאורייתא אפילו לרעה הראשונה, מכל מקום משום קריאת שמע של שחרית דהוא דאורייתא צריך להיות הדין דאם התחילו סמוך לה, מפסיקין. ואפשר דהקא משום דאפילו לאחר שביע עמוד השדרה גס"כ אין לצאת בנה גדי קריאת שמע לכתחלה, ודלעיל בסימן נח סעיף ד, לכן לא התמירו בל"כ; אי נמי, אפשר דהרא"ש נקט הכי משום דהוה הדין בולל אפילו בהתחיל בהפסק: * ויש אומרים שאינו צריך. עין במשנה ברוכה מה שכתבנו דקורא קריאת שמע בלא ברכותיה. ונראה לי דמקמי גס"כ להניח תפלין מקום שיוכל, דהרי הוא גס"כ דאורייתא, וקמ"ס בס"כ מתחיל בעת התחלת זמן קריאת שמע, ודלעיל בסימן ל סעיף א: * בשעת הדחק, עין במגן אברהם סעיף קטן יז שכתב, דאם הוא בדרך ורואה שיעבר זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע על הדרך גי' ברכותיה, ואחר כך שכתבנו למלון תפלה מעמד, מיהו נראה לי דיקרא אותה בדרך כלי ברכותיה. ועין בחידושי ר' עקיבא איגר שהסכים גס"כ דבנה אין להפסיק בין גאלה לתפלה אחרי שהשלים גאלה מקום ותיכ לטמן תפלה אליה, על"פ צריך לעשות כעצת המגן אברהם לקרות בלא ברכות. ואם רוצה לשע מביטו אחר שהגיע זמנה, ואין השיא ממקנה לו קם זמן מועט ואין בנה כדי שיקרא קריאת שמע ותתפלל, לכאורה בנה אף להקרא ר' עקיבא איגר מוטב שיתפלל בביתו בעמידה ויקרא קריאת שמע על הדרך עם ברכותיה מתקנה. אף יש לדחות, דהלא כתב האלהי רבה בשם פ"ת דיש לחלש לטענה לאסר כל תכרים הנכרים בסעיף ג' גם קדם קריאת שמע ותפלה של ערבית: הרי דכלי שכן קדם שמתקם קריאת שמע של שחרית נש אסור לשע בדרך, ואס"פ כשמתקם לעבר ולשע קדם שמתקם המעוץ קריאת שמע ותפלה מפני שאין השיא ממקנה לו, מוטב לכלי עצמא שיהיה דחוי אז תפלה שיהי דרכו ולא קריאת שמע שהיא דאורייתא; וההיא דשלו"ע צריך שאני, שלא הגיע אז זמן קריאת שמע, ואף שבאמת אין המעוץ נדחית בנה רק מתאמת לפי שעה, גם בנה יש משליטא במה שהיא דאורייתא, כדמצי סבה ל"ח ע"א, וצריך עיון. ואפשר שגם בנה יקרא קריאת שמע לקנה בלא ברכות, וכדון תפלה הכל בסדר, וצריך עיון. ואולם לפי מה דאנו נוהגין כסיום כהפוסקים דסבירא להו דמסקנא גאלה לתפלה צריך, בודאי אין להקדים תפלה לקריאת שמע:

שעלה עמוד השדרה, כל זמן שלא הגיע זמן סמוך להנצי שראוי להתפלל בו לכתחלה: (לב) בבית מדרשו. רוצה לומר, ביחידות. (מג) ואם רגילין צבור להתאסף אליו שם, גם בנה מטר, דנראי ופירושו שכתבנו. ועין סימן צ סעיף יח בהג"ה: (לג) מטריר בגרסה. עין בסו"א ד' שכתב, דאפילו יש לו שעור קבוע מה שלומד דליכא למחש כל"כ שמוא נמשך בלמוד, אפילו הכי אסור. ולכן מי שהוא בדרך או דר בשוב, אפילו בקוץ, אף על"ג שבשעה להתפלל בשעה שהצבור מתפללין, מכל מקום כיון שאסור ללמוד קדם שמתפלל, מוטב שיתפלל תכף כדי שלא יתבטל מלמודו. ובזמן הנה, דעוברי דרכים על פ"ר אינם לומדים תורה בדרך, והנה מהראוי שימתינו על זמן שהצבור מתפללין, מכל מקום כיון שמשך מזה שיעבר זמן קריאת שמע ולפסמים גם זמן תפלה, לכן יזהרו שמתקם קדם שיעסקו בשום דבר ותפלו; ומכל"שכן דבקהלות גדולות מתפללין תכף כשהאיר היום, ואס"פ לעולם הוא בשעה שהצבור מתפללין, עד כאן לשונו. ונראה לצמצם בעת שמתקם על התפלין שיהיה יכול להפיר את חברו ברחוק ד' אמות, וכמו שכתבנו למעלה: (לד) ויגבר זמן. ואם (מד) אמר לחברו שאינו לומד⁴⁰, שאם ישר בורסא יוכיננו שלא יעביר זמן, מטר ללמוד: (לה) מלמד לאחרים⁴¹ וכו'. ונדקא אם לא יעבר קריאת שמע על ידי זה, דאם ירא שיעבר הזמן מחזק לקרונה מקדם כיון שפבר הגיע הזמן, וכמו שהוכחתי לקמן בסימן קו בבאר הגולה: ז' (לו) להסתפר וכו'. ונראה סמוך לשחרית, דהינו קדם שעלה עמוד השדרה, אכל משעלה עמוד השדרה גם זה אסור⁴² (א"ר). וכתב הפרייגים, דדין וברסקי וסעודה אסור סמוך לשחרית כמו סמוך למנחה. ועין לעיל בסימן ע בבאר הגולה. ונקנות צרכי סעודה בערב שבת קדם תפלה צריך⁴³, דחפצי שמים המה, הא כחל אסור⁴⁴: (לז) שהוא דבר וכו'. שרב העם

שער הציון

(לג) עין לקמן בסימן רלב במגן אברהם³⁶: (לד) הרא"ש. ועין בבאר הגולה: (לה) מגן אברהם. ומפרייגים מקאן בנה, וכן כתב בספר גזר"שלוס: (לו) ב"ח ושי"י בסימן תרוב ואליה רבה ושי"א: (לז) מגן אברהם: (לז) מגן אברהם בסימן קו: (לט) אליה רבה בסימן ע ע"ש: (מ) הילכות שם: (מא) דרך יחסיים: (מב) ישועות יעקב וכן כתב בספר שלחן שלמה: (מג) דרך יחסיים: (מד) דרך יחסיים:

